

Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI

dr. Tiberiu TĂNASE

cercetător asociat Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”,
tiberiu_tanase@yahoo.com

Abstract

Understanding of Intelligence's, starts from the definition and understanding of the concept of “intelligence”, one of the most complex concepts considering the fact that it can be used from at least three perspectives, namely: process, organization and the product. If, in the light of the intelligence process, intelligence can represent the assembly of collecting operations, filtering, data and information analysis and dissemination of intelligence products with an actionable intelligence value to meet the needs of a specific customer, product (intelligence) is considered a result of a processing activity (production) of information for security, obtained by specialized analytical structures.

Keywords: process, organization, product, processing activities, specialized analytical structures, intelligence field cooperation.

Introducere

Primii câțiva ani ai secolului XXI au fost martorii unei transformări a rolului intelligence-ului în politica internațională. Problemele legate de intelligence și securitate sunt acum mult mai prezente în discursul politic contemporan, ca și în conștiința publică mai lărgită. Așteptările publice față de intelligence n-au fost niciodată mai mari, iar aceste cerințe includ o mult mai mare dezvăluire a informațiilor până atunci secrete. Acest lucru poate fi atribuit, în mare măsură, șocului provocat de atacurile teroriste din septembrie 2001.

Aceste evenimente au adus în atenție vulnerabilitatea societății și importanța unor informații de calitate despre amenințările teroriste. Însă dezvăluirile despre rolul intelligence-ului în construcția de după cel de-al doilea război mondial din Golf au jucat un rol la fel de important în transformarea profilului „lumii secrete” în societatea contemporană.

Așa cum a arătat Christopher Andrew în contribuțiile sale¹, „în doar un singur an, amenințarea creată de Osama ben Laden și Saddam Hussein a reușit să schimbe politica guvernului britanic asupra uzului public al intelligence”-ului.²

Relațiile dintre liderii politici și consilierii lor pe probleme de intelligence au ajuns să fie o preocupare publică într-o măsură fără precedent, atât în Anglia cât și în SUA, dar intelligence-ul nu și-a găsit încă locul în teoria relațiilor internaționale. Nevoia unei înțelegeri mai bune atât a naturii procesului de intelligence, cât și a importanței sale în cadrul politicilor de securitate națională și internațională nu a fost niciodată mai evidentă.

Ce este intelligence-ul și cum îl studiem?

Percepțiile obișnuite, precum și înțelegerea generală a naturii (esenței) intelligence-ului și a rolului său în cadrul relațiilor internaționale lasă multe lucruri nerezolvate. Un punct de plecare este întrebarea: ce este intelligence-ul? Felul de a fi al intelligence-ului a definit condițiile necesare abordării cercetării și elaborării de lucrări pe acest subiect.

O scurtă trecere în revistă a variatelor aspecte ale studiului intelligence-ului scoate la lumină dificultățile inerente în orice căutare a unei definiții cuprinzătoare.

Începând cu anul 1949 intelligence-ul a apărut ca subiect al unor studii academice serioase, cel mai cunoscut autor unor astfel de studii fiind Sherman Kent.

Kent, profesor de istorie europeană la Yale, a lucrat în domeniul cercetării și analizei la Oficiul pentru Servicii Strategice, în timpul celui de-al doilea război mondial. În perioada în care se afla la Colegiul Național de Război, la sfârșitul anilor '40, a scris o lucrare importantă, „*Informațiile strategice pentru puterea mondială americană*”. A fost vicepreședinte și apoi președinte al DCI (Directoratul de Informații al CIA).

Cea mai importantă contribuție a lui Sherman Kent la îmbunătățirea analizei a constituit-o definirea rolului analistului ca entitate rațională „care

¹ Christopher ANDREW, *The British View of security and Intelligence* in A. Stuart FARSON, David STAFFORD and Wesley K. WARK (eds.), *Security and Intelligence in a Changing World*, Londra and Portland, OR Frank Cass 1991.

² Autorul face și o incursiune în istoria războiului rece, textul prezentând și evoluții relevante din SUA, UK și URSS, vezi pe larg Christopher ANDREW, 'Intelligence, International Relations and «Under-theorisation»', pp. 170-184 in *Intelligence and National Security*, vol. 19, nr. 2, 2004.

aplică instrumentele gândirii și metode științifice” într-o lume a informațiilor, dominată atunci și în prezent de cei care culeg informația și de agenți operativi. În ediția a doua a „*Informațiilor strategice*” (1965), Kent a relevat importanța computerelor, ca și a surselor tehnice și umane de culegere a informațiilor, în proclamarea locului central al analistului. Kent a dezvoltat conceptul piramidei analitice, constând într-o bază largă de informații factuale și laturi alcătuite din supoziții solide care conduc spre scenariul cel mai probabil, la vârf. În teorie și în practică, Kent a pledat împotriva subiectivității birocratice și ideologice, pe care le-a considerat piedici în calea analizei competente, și împotriva termenilor estimativi, imprecisi, pe care i-a numit obstacole în calea transmiterii unor mesaje către cititori. Deși era familiarizat cu ceea ce numim modele cognitive, lucrările sale îndeamnă analiștii să acționeze fără a lua prea mult în considerare ideile referitoare la modul în care vor fi depășite barierele minții.

Într-un articol din anul 1946, Sherman Kent, referindu-se la tendințele reformei în domeniul *intelligence arăta* :

În condițiile date, este surprinzător faptul că nu există mai multe puncte de vedere convergente și nu se diminuează confuzia cu privire la sensul termenilor de bază. S-ar părea că dificultatea principală este legată de însuși cuvântul intelligence, care a ajuns să semnifice atât activitatea persoanelor angrenate în acest domeniu, cât și produsul activității lor. Înțelegerea și expunerea clară a acestei chestiuni este extrem de importantă: prin intelligence se înțelege atât procesul în sine, cât și produsul final al respectivului proces³.

După 1984, doi eminente istorici englezi au menționat descrierea intelligence-ului făcută de Sir Alexander Codogan ca „*dimensiunea lipsă a relațiilor internaționale*”⁴.

Dezvoltarea studiilor de intelligence ca subdomeniu al relațiilor internaționale nu a încetat din acel moment să tot ia avânt. Inițial teren al politologilor, rolul intelligence-ului în politica internă și internațională a atras de atunci atenția și unui număr tot mai mare de istorici. Ca obiect de studiu, acesta este bine dezvoltat în centre de învățământ și cercetare atât în Europa cât și în SUA. Ca rezultat, studiul securității internaționale a fost

³ Vezi, Sherman KENT „*Intelligence-ul strategic pentru politica externă americană*” Din capitolul 1, serviciile de intelligence sunt prezentate cele trei planuri, informații, activitate și structura Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy* (Princeton, NJ: Princeton University Press 1949).

⁴ Christopher ANDREW and David DILKS (eds), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century* (Urbana, IL: University of Illinois Press 1984).

influențat din ce în ce mai mult de înțelegerea mai clară a rolului intelligence-ului în politică – deși Christopher Andrew susține că *intelligence-ului îi este încă refuzat adevăratul său loc în studiile despre Războiul Rece*⁵. Și, așa cum Andrew argumentează convingător în studiile și articolele sale, subiectul specific și potențialul crucial al SIGINT⁶ rămâne aproape în întregime neglijat în istoriografia Războiului Rece.⁷

Mark Lowenthal fost ofițer, din cadrul Consiliului Național al Informațiilor, este cel care ne amintește că *intelligence* are o sferă a noțiunii ceva mai complexă, cuprinzând mai mult decât informațiile și procesarea acestora în beneficiul factorilor decizionali și al comandanților; acest fapt este valabil chiar și în cazul în care respectivele informații sunt, într-o anumită măsură, confidențiale ori secrete. Manualul său, atât de util în domeniul *intelligence*, cuprinde și următoarea definiție:

*Intelligence reprezintă procesul prin care tipuri specifice de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, culese, analizate și furnizate factorilor de decizie; produsele respectivului proces; protejarea acestor procese și a acestor informații prin activități contrainformative; și realizarea de operațiuni, la solicitarea autorităților abilitate.*⁸

Lowenthal este pe cale să ajungă la o idee importantă. Prin *intelligence* se înțeleg mai multe aspecte: *informațiile, procesul și activitatea*;

Mark M. Lowenthal reamintește că accepțiunea intelligence-ului este mult mai largă decât cea a informațiilor și a procesului de obținere și prelucrare pentru comandanți și factorii de decizie, chiar și atunci când informația este secretă sau ilegală.

Deci, definiția lui Lowenthal privind intelligence-ul se referă la: *„procesul prin care anumite tipuri de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, obținute, analizate și furnizate factorilor de decizie; produsul acestui proces; apărarea acestor procese și informații prin activități de contrainformații; derularea operațiunilor conform procedurilor solicitate de autoritățile legale.*

⁵ Christopher ANDREW, 'Intelligence in the Cold War: Lessons and Learning', in Harold SHUKMAN (ed.), *Agents for Change: Intelligence Services in the 21st Century* (London: St Ermin's Press 2000), pp. 1-2.

⁶ Sursele tehnice secrete de informații, vezi pe larg Stan PETRESCU, *Despre Intelligence spionaj- contra spionaj*, Editura Militară, București, 2007, p. 65.

⁷ Christopher ANDREW, 'Intelligence, International Relations', pp. 29-41. Vezi și MATTHEW Aid and Cees WIEBES (eds), *Secrets of Signals Intelligence during the Cold War and Beyond*, Special Issue of *Intelligence and National Security*, 16/1 (2001).

⁸ Mark M. LOWENTHAL, *Intelligence: from Secrets to Policy* (Washington, DC: Congressional Quarterly Press, 2002 [second edition]).

Dar și definiția lui Lowenthal este supradimensionată – ea conține prea mult balast. *Intelligence* se poate subsuma totalității informațiilor care sunt „importante pentru securitatea națională”. Dar în categoria informațiilor „importante pentru securitatea națională” se pot încadra și multe alte aspecte. Într-adevăr, aproape orice aspect ce are relevanță militară se poate încadra în definiția lui Lowenthal, așa cum multe aspecte cu relevanță diplomatică se încadrează, la rândul lor, în aceeași definiție. El delimitează în mod corect categoriile, dar aria de cuprindere a acestor categorii este prea extinsă. În plus, definiția lui Lowenthal este parțial tautologică, în segmentul în care se afirmă că *intelligence* este ceea ce se protejează prin *counterintelligence*-contrainformații)⁹.

Revenind la caracterizarea clasică a *intelligence*-ului făcută de Sherman Kent, aceasta acoperă „cele trei lucruri separate și distincte la care specialiștii domeniului se referă de regulă atunci când utilizează cuvântul și anume: *cunoaștere, tipul de organizatie care produce acea cunoaștere și activitățile întreprinse de acea organizație*. Dar, în cele mai recente analize, *intelligence-ul este înțeles și ca procesul de culegere, analiză și utilizare a informațiilor*¹⁰, precum și ca produs rezultat din culegerea, selectarea, evaluarea, analiza, integrarea și interpretarea informațiilor”¹¹.

Dar, dincolo de asemenea definiții de bază, există încă concepții divergente privitor la ceea ce este *intelligence-ul* și la ce folosește el. Așa cum a observat Der Derian, acest lucru se întâmplă pentru că „*intelligence-ul este cel mai puțin înțeles și cel mai puțin teoretizat domeniu al relațiilor internaționale*”¹² David Koln, unul dintre cei maieminenți cercetători ai domeniului, se plânge într-un mod asemănător, afirmând că „*nici una dintre definițiile pe care le-am văzut nu funcționează*”¹³.

Mulți observatori tind să înțeleagă *intelligence-ul* în primul rând ca instrument al politicii externe și de apărare. Alții se concentrează pe rolul său

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ Alan DUPONT prezintă fazele procesului de *Intelligence*, perspectivele și tendințele *Intelligence*-lui în articolul său, *Intelligence for the Twenty-First Century*, în *Intelligence and National Security*, vol. 18, nr. 4, 2003, pp. 15-39.

¹¹ Tiberiu TĂNASE, *Intelligence-ul modern*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie, 2009, p. 26.

¹² KENT, *Strategic Intelligence, The Debate Continues* (Basingstoke: Palgrave 2003), p. 308.

¹³ James Der DERIAN, *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War* (Oxford: Blackwell 1992); see also Michael FRY and Miles HOCHSTEIN, 'Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations' in Wesley K. WARK (ed), *Espionage: Past, Present, Future?* (London: Frank Cass 1994), pp. 14-24 «also published as a Special Issue of *Intelligence and National Security*, 8/3 (1993)».

în securitatea internă. Cu toate acestea, alții se concentrează pe rolul pe care serviciile de informații l-au jucat ca mecanism al opresiunii statale. O interesantă divergență de opinii este legată de caracterul de bază al intelligence-ului. Michael Herman (un fost profesionist al intelligence-lui) îl privește ca pe o formă de putere a statului în propriul său drept, iar această conceptualizare este în centrul analizei în influentul său studiu „*Puterea intelligence-ului în timpul păcii și al războiului*”¹⁴. John Ferris (un istoric) utilizează o viziune diferită, considerând că „*intelligence-ul nu este o formă de putere, ci un mijloc de dirijare a utilizării acesteia, fie ca amplificator al forței brute, fie prin ajutorul dat în înțelegerea mediului înconjurător și a opțiunilor care există, iar ulterior în modalitatea de aplicare a forței sau a influenței și împotriva cui*”¹⁵.

O excelentă ilustrare a dificultăților inerente în definirea intelligence-ului este controversata chestiune a intervenției secrete în cadrul altor societăți (care de regulă este denumită „*acțiune sub acoperire*”. Cercetătorii au ignorat deseori acțiunea sub acoperire în analizele lor de intelligence. Așa cum a argumentat Elisabeth Anderson "problematika specifică a acțiunii sub acoperire ca element de intelligence nu a fost suficient de serios abordată în cadrul studiilor". Tot ea observă în continuare că, „în timp ce mediile academice au dezvoltat diverse concepte teoretice pentru a explica alte instrumente ale relațiilor internaționale, spre exemplu armele, comerțul și diplomația –, separarea acțiunii sub acoperire de instrumentele tradiționale de politică externă înseamnă că aceste concepte identice nu au fost aplicate acțiunii sub acoperire”¹⁶.

Există unele divergențe substanțiale între abordările studiilor de intelligence. Prima abordare, sprijinită mai ales printre istorici, doar de asemenea specifică și abordări teoretice care caută să explice relațiile dintre structura organizațională și politică, concepe studiul intelligence-ului în primul rând ca pe un mijloc de obținere de noi informații pentru a explica deciziile specifice luate de politicieni atât pe timp de pace cât și pe timp de război.

A doua abordare se străduiește să stabilească modele generale care pot explica succesul și eșecul din cadrul procesului de intelligence. Caracteristică abordărilor științelor politice, aceasta se concentrează

¹⁴ Michael HERMAN, *Intelligence Power and War* Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

¹⁵ John FERRIS, *Intelligence and Strategy: Selected Essays*, Sales Rank, July 2005.

¹⁶ Elisabeth ANDERSON, *The security dilemma and covert action: The Truman years*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol 11, Issue 4, 1998.

aproape exclusiv pe nivelurile de analiză și decizie. Partizanii acestei abordări atribuie o importanță crucială obstacolelor structurale și cognitive în cadrul utilizării efective a intelligence-ului în procesul politic. Scopul este identificarea și analiza înclinațiilor personale, politice și instituționale care caracterizează organizațiile de intelligence și care afectează performanța acestora în cadrul procesului de luare a deciziilor. Accentul este pus pe rolul preconcepțiilor și al presupunerilor fundamentale în condiționarea modului în care este analizat și utilizat intelligence-ul. Rezultatul a fost o serie de pătrunderi în natura percepției și a percepției greșite, dificultatea în prevenirea surprizei și politizarea procesului de intelligence¹⁷. Aceste prime două abordări conceptuale se concentrează în primul rând pe intelligence ca instrument de politică externă și de apărare.

Cea de-a treia abordare se concentrează pe funcția politică a intelligence-ului ca mijloc de control statal. În particular, deceniul trecut a cunoscut apariția unui gen de literatură științifică, istorică și politică pe acest subiect.

Creșterea rapidă a intelligence-ului ca un centru al curiozității academice va continua cu siguranță. Progresele recente în dezvăluirile arhivelor, accelerate de sfârșitul Războiului Rece și de atitudinile schimbătoare față de secretul oficial și față de activitatea serviciilor de informații și securitate au facilitat în continuare cercetarea, înțelegerea și dezvoltarea¹⁸.

Documentele recent puse la dispoziție, alături de numeroase alte surse, oferă ocazia de a reconsidera vechile considerații despre motivele politicianilor și caracterul internațional al politicii externe și de securitate. Evenimentele de la 11 septembrie și războiul din Irak au concentrat atenția pe toate aspectele subiectului. În lumina acestor evoluții, timpul pare să fi avut dreptate păstrând ceea ce a fost realizat în domeniul relativ nou al cercetărilor reflectând asupra abordărilor metodologice variate utilizate de cercetători, ca și asupra presupunerilor epistemologice care sprijină cercetarea și scriu despre intelligence.

¹⁷ Pentru discuții se poate vedea HERMAN, *Intelligence Power* and Abram SHULSKY, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, ediția a 3-a este tradusă și în limba română, vezi *Războiul tăcut, Introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, 2008.

¹⁸ Privitor la reglementarea clasificării și de clasificării documentelor în SUA io importanța deosebită a avut Executive Order 12958 'Classified National Security Information' din aprilie 1995. De văzut și Raportul of the 'Commission on Protecting and Reducing Government Secrecy' established in Washington in 1995: *Secrecy: Report of the Commission on Protecting and Reducing Government Secrecy* (Washington, DC: Government Printing Office 1997); and Daniel Moynihan, *Secrecy* (New Haven, CT: Yale).

Indiferent de formula adoptată și indiferent de calitatea intelligence-ului oferit, cel mai important rămâne discernământul liderilor politici și abilitatea de a jongla cu valoarea și limitele intelligence-ului¹⁹.

Dar cum definim „activitate de intelligence”?

Ar trebui să distingem între informația secretă și cea din surse deschise? Schimbă Internetul modul în care noi evaluăm informația din surse deschise? Ce anume diferențiază procesul de intelligence de activitățile de culegere a informațiilor al altor agenții guvernamentale? Michael Herman a oferit o soluție la această problemă prin intelligence-ului guvernamental cu organizațiile specializate care au acel nume, precum și ceea ce fac și produc acestea”.²⁰ Această distincție poate deveni la un moment dat problematică, și anume în cazul în care se ajunge la analiza impactului intelligence-ului asupra deciziilor luate.

Evaluările schițate de agențiile de informații sunt de regulă bazate pe o combinație de surse de informare secrete și deschise, iar un procent substanțial al informațiilor din sursele deschise este destul de adeseori realizat din materiale obișnuite și procesate de alte departamente guvernamentale, mass media obișnuită și chiar din activități ce au fost sub contracte unor agenții nonguvernamentale. De vreme ce toate aceste domenii nu pot fi definite în mod rezonabil ca activitate de intelligence, acest lucru sugerează că esența intelligence-ului stă în nivelul analizei sau evaluării.²¹ Problema e că evaluările sunt doar un element al procesului de luare a deciziilor, iar clarificarea pe care o aduc acestea pot doar completa informațiile puse la dispoziție de alte agenții guvernamentale sau alte surse de informații la nivel de decizie. De aceea, este dificil să faci considerații demne de încredere despre ceea ce este exact intelligence-ul și cum influențează acesta luarea deciziilor. Ar trebui ca cercetătorii să accepte acest nivel de imprecizie ca inevitabil? Sau, dimpotrivă, ar trebui să ne străduim în continuare să ajungem la o definiție a intelligenceului care să rezolve această incertitudine?

Aceste prime două abordări conceptuale se centrează în primul rând pe intelligence ca instrument de politică externă și de apărare.

¹⁹ John FERRIS, 'Intelligence' in R. Boyce and I. Maiolo (eds), *The Origins of World War Two: The Debate Continues* (Basingstoke: Palgrave 2003), p. 308.

²⁰ Zezi, Christopher ANDREW, *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* (London: HarperCollins 1995).

²¹ Michael HERMAN, 'Diplomacy and Intelligence', *Diplomacy & Statecraft*, 9/2 (1998), pp. 12.

Cele mai bune lucrări despre intelligence cuprind cele trei abordări prezentate mai sus în diferite moduri. Însă există aproape întotdeauna diferențe de accent, chiar și în lucrările făcute care au fost esențiale în impulsivitatea cercetărilor. În centrul acestor divergențe se află dezacordul privind măsura în care asumările politice și cultura politică modelează procesul de intelligence la toate nivelurile. Puțini vor nega faptul că procesul de identificare a amenințărilor este legat inevitabil de alegerile și asumările politice.

Același lucru este valabil pentru culegerea, evaluarea și diseminarea informațiilor asupra acestor amenințări. Totuși, modul în care înțelegem procesele politice și cultura politică este esențial. Cercetătorii nu acordă toți o aceeași importanță culturii politice și ideologiei. Spre exemplu, Christopher Andrew argumentează că „*pentru avansarea cadrului conceptual al studiilor de intelligence este esențial să se facă o distincție mai clară decât este făcută de obicei în prezent între rolurile comunităților de intelligence în regiunile autori tare și democratice*”.²² Este interesant de observat, spre exemplu, că primele două abordări privind studiul intelligence-ului tind să acorde mai puțină atenție importanței asumării lor ideologice în activitatea de culegere, analiză și utilizare a informațiilor decât a face cea de-a treia.

Influența și importanța studiilor de intelligence în istoria și teoria relațiilor internaționale

Intelligence-ul a atras un interes limitat din partea cercetătorilor filozofiei politice și a teoriei relațiilor internaționale. Sun Tzu este citat de cele mai multe ori pentru importanța pe care o acordă intelligence-ului militar, însă teoreticienii ulteriori ai războiului au fost mai puțin interesați și mai puțin impresionați. Von Clausewitz susținea că cunoașterea „inamicului și a țării sale” era „fundamentul tuturor ideilor și acțiunilor noastre”²³.

²² Vezi de exemplu, Michael I. HANDEL, *The Diplomacy of Surprise* (Cambridge, MA: Center for International Affairs, Harvard University 1980), idem, 'Intelligence and Military Operations' in idem (ed.), *Intelligence and Military Operations* (London: Frank Cass 1990), pp. 1-95; Richard BETTS, 'Analysis, War and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable', *World Politics*, 3111 (1978), pp. 961-88; and Robert JERVIS, 'Intelligence and Foreign Policy', *International Security*, 2/3 (1986/87), pp. 141-61.

²³ Vezi, Carl von CLAUSEWITZ, *On War* (ed. by Anatol Rapoport, New York: Pelican 1968), p. 162. Pentru analizele lui Clausewitz privind intelligence-ul, vezi, pe larg John FERRIS and Michael HANDEL, „Intelligence, Uncertainty and the Art of Command in Military Operations”, *Intelligence and National Security*, Oll (1995), pp. I-58.

În 1994, Michael Fry și Miles Hochstein au observat că, în timp ce studiile de intelligence s-au dezvoltat într-o comunitate intelectuală identificabilă, a existat un „eșec vizibil în integrarea studiilor de intelligence, chiar și într-un mod mai rudimentar, în cadrul curentului cercetării relațiilor internaționale”²⁴.

Totuși, în SUA politologii au jucat un rol cel puțin la fel de proeminent ca istoricii în studiul intelligence-ului în cadrul relațiilor internaționale. Contribuțiile acestora au pus la dispoziția cercetătorilor intelligence-ului o serie de reflecții teoretice asupra naturii intelligence-ului și a rolului său în luarea deciziilor.

Însă interesul față de intelligence în cadrul comunității științelor politice a fost limitat în special acelor cercetători care lucrează cu teorii de luare a deciziilor. Intelligence-ul este, dimpotrivă, aproape absent în lucrările majorității teoreticienilor relațiilor internaționale, și nu figurează în dezbaterile teoretice cheie de relații internaționale printre abordările realiste, instituționalist-liberale, constructiviste și post-moderniste.

Andrew Rathmell argumentează că serviciile de informații trebuie să realizeze schimbări radicale atât în ceea ce privește abordarea conceptuală, cât și structura organizației pentru a se adapta condițiilor sociale, culturale și tehnologice ale secolului 21²⁵. Rezultatul este ceea ce Rathmell numește „fragmentarea” amenințării. De asemenea, el susține că se impun abordări conceptuale noi pentru a înțelege natura amenințărilor la adresa securității și schimbările radicale care apar de-a lungul procesului de culegere și analiză a informațiilor. Întrebările evidente care apar se referă la modul în care aceste abordări noi s-ar putea concretiza în termeni practici. O altă necesitate se referă la conștientizarea rolului politic al analistului în realizarea evaluării amenințărilor, destinată factorilor de decizie din domeniul politicii de securitate²⁶.

În Marea Britanie, studiul academic al intelligence-ului s-a dezvoltat foarte mult în cadrul istoriei universale, astfel reflectând predispozițiile metodologice către cercetarea bazată pe arhive, caracteristică acestei

²⁴ Fry and HOCHSTEIN, „Epistemic Communities”, p. 14.

²⁵ Andrew RATHMELL, „Towards Postmodern Intelligence”, *Intelligence and National Security*, 17/3 (2002), pp. 87-104. Vezi de asemenea, James Der DERIAN care a tratat aspecte ale perspectivei Intelligence-lui post-modern în lucrarea sa *Antidiplomacy*.

²⁶ Vezi Didier BIGO, *Security, Exception, Ban and Surveillance în Theorizing Surveillance the Panopticon and Beyond*, editat de David Lyon, 240 Kingston, Wllan, 2006. Menționăm și articolele lui Didier BIGO și alții în revista *Cultures and Conflicts*.

subdiscipline. Justificarea metodologică comună dintre istoricii englezi și americani nu a împiedicat schimburile și dezbaterile fructuoase pe acest subiect²⁷.

Imaginea proprie a serviciilor britanice de informații constă în transformarea informației în înțelepciune și „a adevărului în putere”. Pentru serviciile britanice de informații este esențială înțelegerea dimensiunilor conceptuale și organizaționale ale informației. Această imagine, atât de importantă pentru identitatea funcționarului public, a reprezentat esența atât a structurii, cât și a culturii serviciilor britanice de informații.

Ea a reprezentat protecția fundamentală împotriva politizării serviciilor, care este cel mai adesea bănuită a fi caracteristica definitorie a regimurilor autocratice și totalitare. Imaginea unei comunități de informații independente și apolitice a fost serios pusă la îndoială de către afacerea „dosarul Irak”.

De asemenea, trebuie menționat că, cea mai mare parte a studiilor se referă la relația dintre putere și cunoaștere, sau mai decât la relația dintre anumite tipuri de putere și anumite tipuri de cunoaștere.

Un reprezentant de seamă al acestei viziuni a fost Michael Herman, care a scris studiile și articolele sale în baza experienței de 25 de ani la *Cartierul General al Comunicațiilor* (GCHO) și în Cabinetul Guvernului. El a fost apreciat pentru descrierile pe care le-a făcut procesului de obținere a informațiilor, fiind asemănat cu un „istoric și filozof al informațiilor”²⁸. Cu toate că militează pentru lărgirea obiectivelor, principalul scop al lui Herman este de a promova o percepție mai largă a informației. Este adevărat că, implicându-se în dezbaterile unor dificultăți legate de procesul de obținere a informațiilor, Herman încearcă să legitimizeze acest proces.

Afirmațiile lui Percy Cradock referitoare la viziunea asupra intelligence-lui și a intereselor britanice și lipsa oricărei presiuni politice care le-ar putea afecta activitățile guvernamentale reflectă o imagine comunității de informații ce reprezintă gardianul interesului național împotriva politicianilor trecători și nevaloroși.²⁹

²⁷ Vezi reflecții lui John Lewis GADDIS, „Intelligence, Espionage, and Cold War Origins”, *Diplomatic History*, 13 (Spring 1989), pp. 191-212, și D. Cameron WATT, *Intelligence and the Historian: A Comment on John Gaddis's „Intelligence, Espionage, and Cold War Origins”*, *ibid*, 14 (Spring 1990), pp. 199-204.

²⁸ HENNESSY, *Secret State*, p. xiii. See also Lawrence FREEDMAN, „Powerful Intelligence”, *Intelligence and National Security*, 12/2 (1997), pp. 198-202.

²⁹ Sir Percy CRADOCK, *Know Your Enemy: How the Joint Intelligence Committee Saw the World* (London : John Murray , 2002 ch. 17.

Ideea de a transforma adevărul în putere a grevat mult timp relația dintre guvern și mediul academic. Dar, de ceva vreme, cultura unei mai largi deschideri a început să se dezvolte și să intensifice colaborarea comunității britanice de informații și a mediului academic. O dovadă a acestei colaborări a constat în angajamentul istoricilor de a scrie istoriile MI5 și MI6³⁰.

Responsabilitatea profesională și publică a academicienilor care studiază domeniul informațiilor este aceea de a spori înțelegerea naturii și rolului serviciilor de informații, inclusiv importanța, dar și limitele acestora. Aceasta include limitele capacității noastre de a înțelege activitățile desfășurate în secret de guvern. Cu toate acestea, niciodată nu au existat condiții mai bune pentru studierea domeniului informațiilor din Marea Britanie și șanse mai mari de studiu prin intermediul diverselor abordări metodologice și teoretice.

Cooperarea dintre serviciile de informații naționale și cele internaționale

Un aspect relativ neglijat de studiile serviciilor de informații se referă la cooperarea dintre diferitele servicii de informații, atât la nivel național, cât și internațional. La nivel național, cooperarea eficientă dintre serviciile secrete este importantă pentru exploatarea efectivă a informațiilor³¹. Importanța unui sistem rațional de coordonare inter-servicii a fost subliniată încă o dată de evenimentele de la 11 septembrie 2001. Cooperarea insuficientă dintre serviciile americane de securitate și informații este citată constant ca o cauză centrală a a eșecului lor de a împiedica atacurile de la World Trade Center și Pentagon.

Problema cooperării serviciilor de informații la nivel internațional s-a bucurat de mai multă atenție, în special din partea istoricilor. Originea, evoluția și funcționarea comunității de informații anglo-americane începând din 1940 au reprezentat suiectul unui studiu mai larg din perspective diferite.

³⁰ Vezi, Gordon THOMAS, *Secret War, One Hundred Years of British Intelligence inside MI5 and MI6*, New York, St. Martins Press, 2009, pp. 430.

³¹ Vezi de asemenea, Jeffrey RICHELSON and Desmond BALL, *The Ties that Bind: Intelligence Cooperation between the UK-USA Countries* (Boston, MA: Allen & Unwin 1985); Christopher ANDREW, "The Making of the Anglo-American SIGINT Alliance", in Hayden Peake and Samuel Halpern (eds), *In the Name of Intelligence: Essays in Honor of Walter Pforzheimer* (Washington, DC: NIBC Press 1994); ALDRICH, *Hidden Hand*; *idem*, "British Intelligence and the Anglo-American Special Relationship during the Cold War", *Review of International Studies*, 24/3 (1998), pp. 331-51; David STAFFORD and Rhodri JEFFREYS-JONES (eds), "American-British-Canadian Intelligence Relations 1939-2000", Special Issue of *Intelligence and National Security*, 15/2 (2000); Stephen TWIGGE and Len SCOTT, *Planning Armageddon: Britain, the United States and the Command of Western Nuclear Forces* (Amsterdam: Routledge 2000).

Astfel, Michael Herman și Richard Aldrich³² au furnizat idei utile despre natura cooperării serviciilor de informații la nivel internațional³³. Ei vor sprijini numeroșii cercetători care studiază în prezent rolul posibil al informațiilor în cadrul unor organizații internaționale precum NATO, UE sau ONU³⁴. Parametrii în schimbare ai cooperării serviciilor de informații după 11 septembrie 2001, precum și creșterea conștientizării publice a acestei cooperări vor determina o creștere a intensificării studiului acestui domeniu.

Cooperarea în domeniul intelligence-lui impune o etapă nouă în conlucrarea dintre serviciile de informații: *deplasarea centrului de greutate dinspre schimbul de informații cu caracter de generalitate spre cooperarea pe cazuri și acțiuni punctuale, ca modalitate de valorificare optimă a potențialului oferit de partenerii implicați*. Cooperarea instituțiilor în cadrul comunității informative oferă câteva avantaje majore: asigură completarea și verificarea informațiilor; previne dezinformarea; evită suprapunerile și rivalitățile disfuncționale.

Limitele cooperării în domeniul intelligence-lui sunt legate, pe de o parte, de rațiunea obiectivă a compartimentării și secretizării activității serviciilor de intelligence/informații și securitate și, pe de altă parte, de faptul că lumea intelligence-lui (a *serviciilor/agențiilor*) este caracterizată mai degrabă de competiție decât de coeziune. De aceea, abordarea problematicii cooperării în domeniul intelligence-lui trebuie să urmeze relația simplu-complex, în baza căreia se impune o *coordonare a activităților serviciilor de intelligence/informații în plan intern, regional și internațional*³⁵.

Coordonarea eforturilor informative, schimbul de informații și alte nevoi de cooperare se realizează prin protocoale, programe, proiecte ori operațiuni informative³⁶.

³² Cristopher ANDREW, Richard J. ALDRICH and Wesley K MARK, *Secret Intelligence: A Reader*, Routledge, 31.01.2009.

³³ HERMAN, *Intelligence Power*, pp. 200-219, ALDRICH, "British Intelligence and the Anglo American Special Relationship".

³⁴ A se vedea monografia lui Cees WIEBES, *Intelligence and the War in Bosnia, 1992-1995* Munster: Lit Verlag 2003.

³⁵ TĂNASE Tiberiu, *Puncte de vedere privind cooperarea între servicii de informații din spațiul euroatlantic și al UE*, în Stabilitate și securitate regională, sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, București, 9-10 aprilie 2009, Editura UNAP, București, 2009, p. 285.

³⁶ Trebuie menționat semnificația cooperării, adică organizarea, coordonarea, susținerea și realizarea în comun, de către structuri ale comunității de informații a unor acțiuni specifice, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță pentru securitatea națională, vezi TĂNASE Tiberiu, LUCINESCU Codruț, *Structuri și proiecții de intelligence ale UE în noul context strategic – intensificarea cooperării în domeniul intelligence-lui*, sesiunea de Comunicări ANI 2008.

Indiscutabil, elementul coagulant al cooperării internaționale în domeniul informațiilor îl reprezintă amplificarea fără precedent a terorismului internațional, în ceea ce privește gravitatea actelor comise (din punct de vedere al numărului de victime și a pagubelor produse), cât și a formelor de manifestare. Continuarea cu succes a războiului împotriva terorismului depinde în mare parte de capacitatea serviciilor naționale de informații de a colabora între ele pentru a dezrădăcina celulele teroriste internaționale. Prin urmare, relația dintre politică și serviciile de informații este mai importantă ca niciodată. Totodată, se impune necesitatea unor studii sistematice a domeniului intelligence-lui.

Concluzii

Înțelegerea intelligence-lui pornește de la definirea termenului³⁷ și înțelegerea conceptului „intelligence”, unul din conceptele complexe având în vedere faptul că poate fi utilizat din cel puțin trei perspective și anume: proces, organizație și produs³⁸.

Dacă, din perspectiva procesului intelligence-ul – poate reprezenta „ansamblul operațiilor de culegere, filtrare, analiză a datelor și informațiilor și de diseminare a produselor de intelligence cu valoare acționabilă pentru a satisface necesitățile unui consumator specific, produsul (intelligence) este considerat un rezultat al activității de procesare (producere) a informațiilor pentru securitate, obținute de către structuri analitice specializate³⁹.

Desigur, există și perspectiva organizației (intelligence) – agenției/serviciului, despre care, Michael Herman arată că serviciile de informații vor fi în permanență influențate de evenimentele de la 11 septembrie⁴⁰. Faptul că serviciile de informații ocupă un loc mai proeminent în sfera publică decât înainte este indiscutabil. În prezent, au loc dezbateri despre practica serviciilor de informații, greu de imaginat acum câțiva ani și diferite de cele referitoare la fabricarea dovezilor despre arsenalele nucleare ale Irakului. În sfera dezbaterilor au intrat teme importante precum importanța informațiilor din surse umane contra „bunurilor tehnice”, importanța colaborării serviciilor

³⁷ Vezi pe larg, Michael WARNER, *Understanding our Craft, Wanted: A definition of Intelligence* pe www.cia.gov/library/centr-for-the-study-of-intelligence/Kent-CSI/docs/v46i302p.htm

³⁸ TĂNASE Tiberiu, *Intelligence-ul modern – de la termen și concept la activitatea de informații pentru siguranța națională*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie 2009, p. 26.

³⁹ Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, adoptată în ședința CSAT din 23 iunie 2004, p. 35.

⁴⁰ HERMAN, *Intelligence Services*, p. 228.

internaționale de informații, precum și obstacolele cunoscute pentru eficiența analizei și avertizării. Wesley Wark afirma că „a învăța să trăiești cu un război deschis-închis împotriva terorismului” va însemna să înveți să trăiești cu serviciile de informații. Toate aceste evoluții vor determina atât provocări cât și oportunități pentru studiul domeniului intelligence, demonstrând că rolul serviciilor de informații în politica internațională a evoluat, iar cercetătorii ar trebui să se adapteze la această evoluție.

„Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI” trebuie să reunească puncte de vedere ale universitarilor, jurnaliștilor și foștilor profesioniști în privința naturii intelligenceului și a rolului său variat în politica internă și internațională. De asemenea, trebuie să se dezvolte studiul intelligence-ului ca arie de studii academice, și să se evalueze contribuția sa din ce în ce mai importantă la studiul relațiilor internaționale.

Bibliografie

1. Andrew Christopher and Dilks David (eds), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century* (Urbana, IL: University of Illinois Press 1984).
2. Andrew Christopher, *Intelligence and International Relation 1900-1945*, Softcover, University of Exeter Press, ISBN: 0859892433.
3. Andrew Christopher, *The British View of security and Intelligence* in A. Stuart Farson, David Stafford and Wesley K. Wark (eds.), *Security and Intelligence in a Changing World*, Londra and Portland , OR Frank Cass 1991.
4. Andrew Christopher, 'Intelligence in the Cold War: Lessons and Learning', in Harold Shukman (ed.), *Agents for Change: Intelligence Services in the 21st Century* (London: St Ermin's Press 2000).
5. Andrew Christopher, Aldrich J. Richard, Wesley K Mark, *Secret Intelligence: A Reader*, Routledge, 2009.
6. Aid Matthew and Wiebes Cees (eds), *Secrets of Signals Intelligence during the Cold War and Beyond*, Special Issue of *Intelligence and National Security*, 16/1 (2001).
7. Anderson Elizabeth, *The security dilemma and covert action: The Truman years*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol 11, Issue 4, 1998.
8. Bigo Didier, *Security, Exception, Ban and Surveillance în Theoritizang Surveillance the Ponopticon and Buyond*, editat de David Lyon, 240 Kingston, Wllan, 2006.
9. Cradock Sir Percy, *Know Your Enemy: How the Joint Intelligence Committee Saw the World* (London: John Murray, 2002).

10. Dupont Alan, *Intelligence for the Twenty-First Century*, în *Intelligence and National Security*, vol. 18, nr. 4 2003.
11. Derian Der James, *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War* (Oxford: Blackwell 1992).
12. Ferris John, *Intelligence and Strategy: Selected Essays*, Sales Rank, July 2005.
13. Fry Michael and Hochstein Miles, 'Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations' in Wesley K. Wark (ed), *Espionage: Past, Present, Future?* (London: Frank Cass 1994).
14. Gaddis John Lewis, "Intelligence, Espionage, and Cold War Origins", *Diplomatic History*, 13 (Spring 1989).
15. Gordon Thomas, *Secret War, One Hundred Years of British Intelligence inside MI5 and MI6*, New York, St. Martins Press, 2009.
16. Herman, Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, 1996.
17. Lowenthal Mark, *Intelligence From Secrets to Policy*, (new edition), nr. 4, October 2008, Congressional Quarterly. Inc.
18. Petrescu Stan, *Despre Intelligence spionaj-contra spionaj*, Editura Militară, București, 2007.
19. Rathmell Andrew, "Towards Postmodern Intelligence", *Intelligence and National Security*, 17/3 (2002).
20. Shulsky Abram N., Schmitt Gary J., *Războiul tăcut, Introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iași, 2008.
21. Tănase Tiberiu, *Puncte de vedere privind cooperarea între servicii de informații din spațiul euroatlantic și al UE*, în *Stabilitate și securitate regională*, sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, București, 9-10 aprilie 2009, Editura UNAP, București, 2009, p. 285.
22. Tănase Tiberiu, *Intelligence-ul modern – de la termen și concept la activitatea de informații pentru siguranța națională*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie 2009.
23. Tănase Tiberiu, Lucinescu Codruț, *Structuri și proiecții de intelligence ale UE în noul context strategic – intensificarea cooperării în domeniul intelligence-lui*, sesiunea de Comunicării ANI 2008.
24. Warner Michael, *Understanding our Craft, Wanted: A definition of Intelligence* pe www.cia.gov/library/centr-for-the-study-of-intelligence/Kent_CSI/docs/v46i302p.htm
25. Watt D. Cameron, *Intelligence and the Historian: A Comment on John Gaddis's "Intelligence, Espionage, and Cold War Origins"*, *ibid*, 14 (Spring 1990).
26. *Intelligence Services in the Information Age*, Rotledge, annotated edition, nov.1/2001.